VÝSTAVA O **JURAJOVI KOVÁČOVI**

SPOLUZAKLADATEĽOVI HOREHRONSKÝCH DNÍ SPEVU A TANCA V HEĽPE

AUTORKA:

Katarína Mosnáková Bagľašová

DESIGN A GRAFICKÁ PRÍPRAVA:

Rudolf Szabó

ÚPRAVA FOTOGRAFIÍ:

Matúš Druga

PRODUKCIA:

Stredoslovenské osvetové stredisko

ROK:

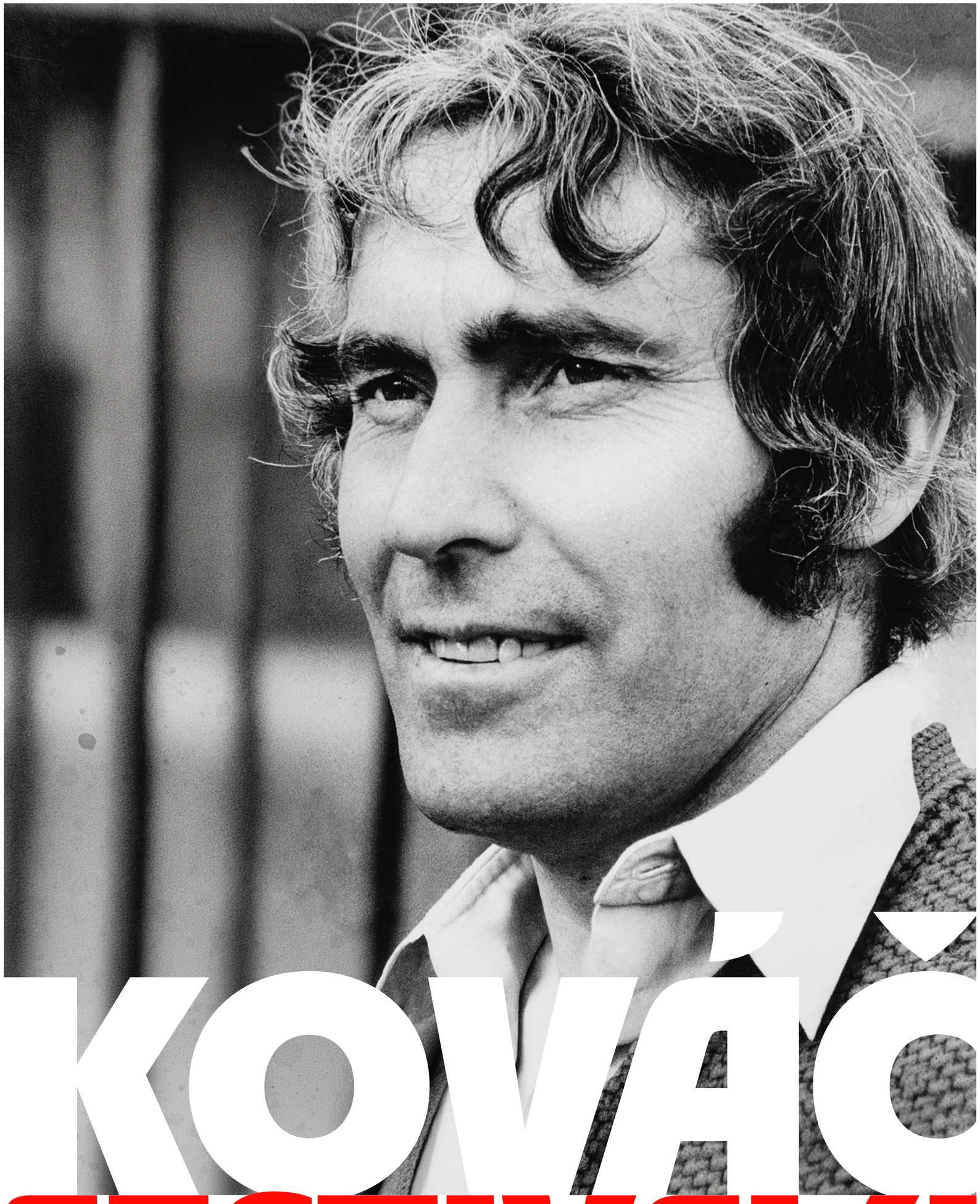
2026

z verejných zdrojov podporil

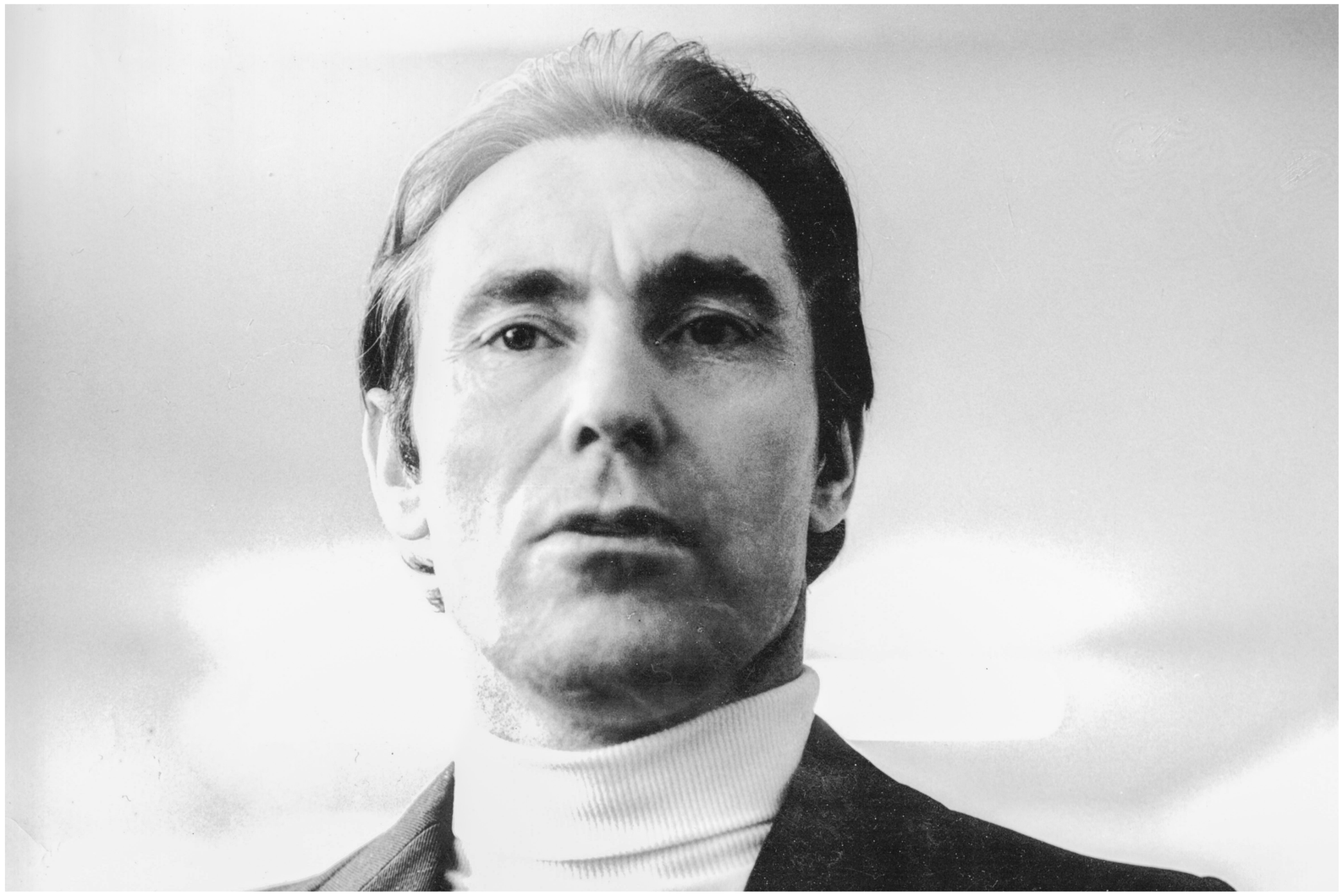
fond na podporu umenia

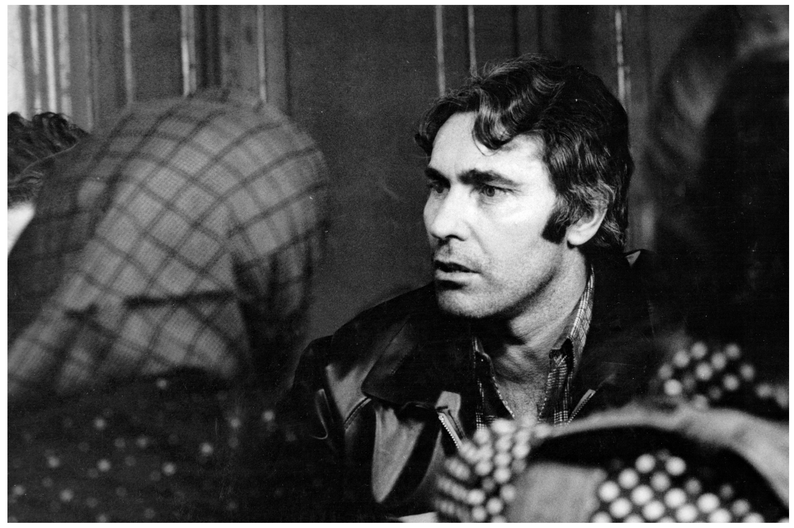
STREDOSLOVENSKÉ OSVETOVÉ STREDISKO BANSKÁ BYSTRICA

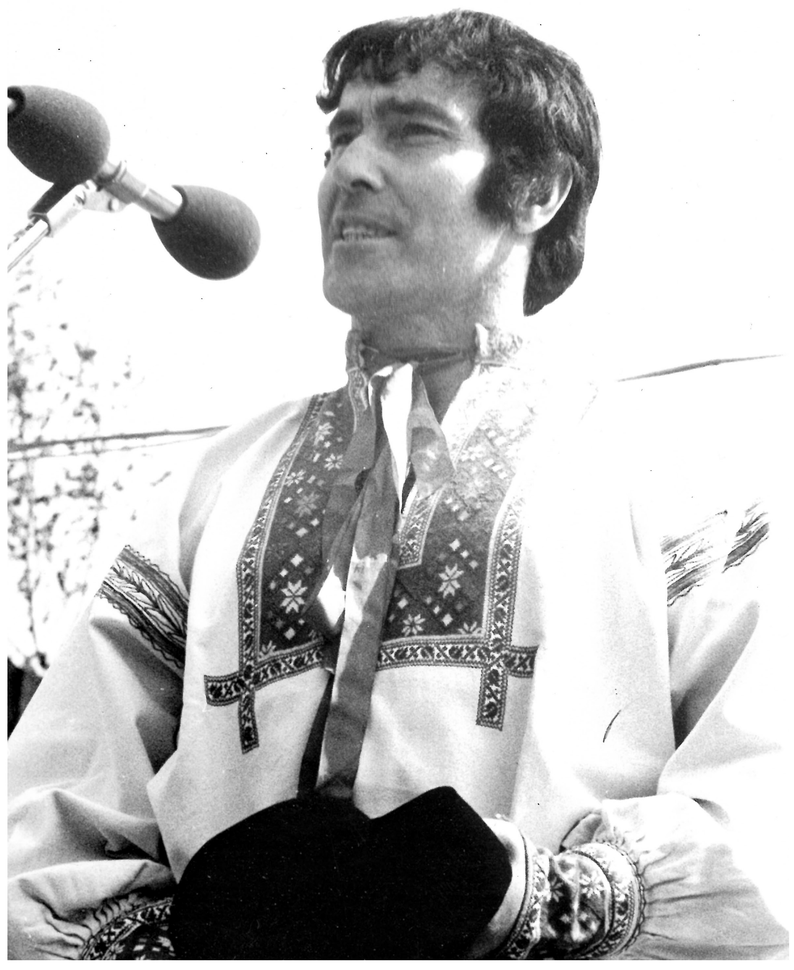
BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

KOVÁČ FESTIVALU

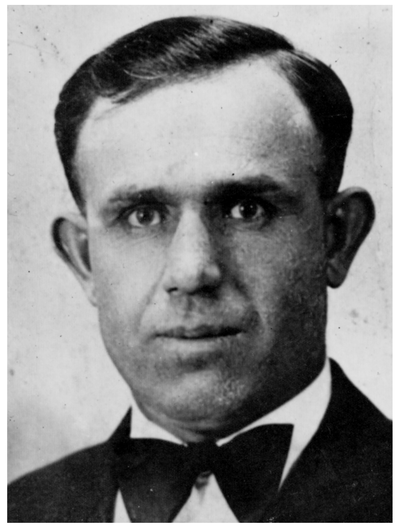
Juraj Kováč bol slovenský herec, osvetový pracovník a kultúrny činiteľ, ktorý celú svoju kariéru venoval rozvoju divadla a folklorizmu na strednom Slovensku.

S jeho menom sa spája vznik Horehronských dní spevu a tanca v Heľpe (1966), keď sa ako pracovník Okresného osvetového domu (dnes Stredoslovenské osvetové stredisko) stal prvým predsedom Programovej rady festivalu. Významná bola aj jeho účasť pri zakladaní Vojenského súboru piesní a tancov Jánošík v Olomouci (1954).

Bol známym filmovým a divadelným hercom, ochotníckym režisérom a aj metodikom viacerých folklórnych a divadelných kolektívov v Banskobystrickom kraji.

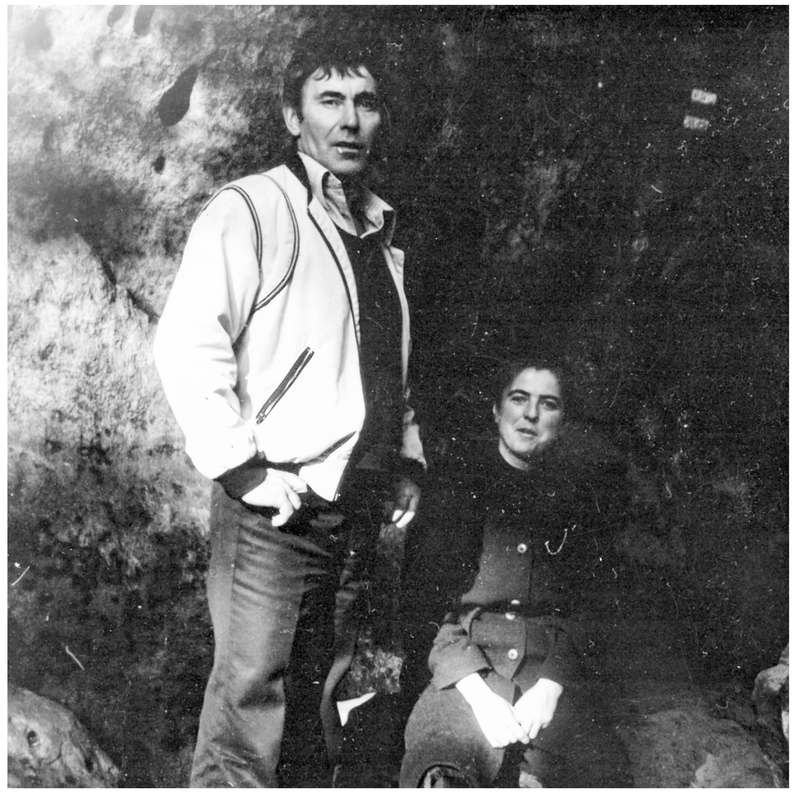
Za svoju činnosť získal ocenenia, napr. Pamätnú medailu Gašpara Fejérpataky-Belopotockého za dlhoročnú záslužnú činnosť v oblasti ochotníckeho divadla v Slovenskej socialistickej republike (udelilo Ministerstvo kultúry SSR), Striebornú pamätnú medailu náčelníka Generálneho štábu Armády Českej republiky pri príležitosti osláv 50. výročia založenia Vojenského umeleckého súboru Ondráš Brno, Čestné uznanie za dlhoročnú metodicko-organizačnú prácu a režijnú tvorbu v ochotníckom divadle so zápisom do Pamätnej knihy (Ústredný výbor Združenia divadelných ochotníkov Slovenska v Martine).

Obr. 1–6
Juraj Kováč.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej.

Z RODINNÉHO A PROFESIONÁLNEHO ŽIVOTA

Juraj Kováč sa narodil 21. apríla 1934 v Závadke nad Hronom v rodine Ondreja Kováča (1895 – 1963) a Judity Kováčovej, rod. Kvoriakovej (1903 – 1993). Mal brata Filipa, ktorý zomrel ako dieťa, sestru Máriu Hruškovú, rod. Kováčovú (1928 – 2023), a sestru Juditu Lukáčovú, rod. Kováčovú (1931 – 2020).

Ľudovú školu navštevoval v rodisku a vyššie ročníky v Polomke. V roku 1951 ukončil Roľnícku výberovú školu v Spišskej Novej Vsi a v roku 1970 maturoval na Strednej všeobecnovzdelávacej škole v Banskej Bystrici. Absolvoval aj štvorročné diaľkové štúdium, odbor divadelná réžia pri Osvetovom ústave v Bratislave u Magdy Husákovej-Lokvencovej.

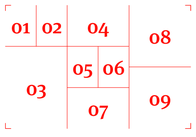
Jeho profesionálna herecká kariéra sa začala v roku 1952, keď nastúpil ako herec v činohre Divadla Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene. V roku 1961 sa zamestnal v Okresnom osvetovom dome v Banskej Bystrici ako samostatný odborný pracovník pre divadlo, kde pracoval až do odchodu do dôchodku.

V roku 1960 sa oženil s Bazilisou Skubákovou, s ktorou mal syna Juraja Kováča (16. 5. 1961). Ďalší dvaja synovia Róbert Kováč (26. 1. 1964) a Martin Kováč (13. 5. 1971) sa mu narodili v manželstve s Maritou Kováčovou, rod. Konopkovou, s ktorou sa zosobášil v roku 1963. Tretiu svadbu mal v roku 1980 s Vierou Sásikovou, s ktorou mal syna Borisa Kováča (31. 3. 1980).

Všetci štyria synovia zdedili po otcovi umelecké nadanie. Juraj bol huslista a člen folklórnych súborov, Róbert a Martin boli tanečníci a umelecký vedúci SĽUK-u a Boris je herec, divadelný režisér a spisovateľ.

Juraj Kováč zomrel 28. augusta 2005 v Banskej Bystrici.

Obr. 1
Matka Judita Kováčová.

Obr. 2
Otec Ondrej Kováč.

Obr. 3
Sestry Mária a Judita.

Obr. 4
Záber zo svadby s manželkou Bazilisou Skubákovou.

Obr. 5
Manželka Marita Kováčová, rod. Konopková.

Obr. 6
Synovia Martin a Róbert Kováčovci.

Obr. 7
Juraj Kováč s manželkou Vierou Kováčovou, rod. Sásikovou.

Obr. 8
Syn Boris Kováč.

Obr. 9
S manželkou Vierou a synmi Borisom a Martinom v roku 1986.

Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej.

NA DOSKÁCH SVETA

Svoju umeleckú dráhu Juraj Kováč odštartoval už ako štrnásťročný, keď začal písať krátke dramatické scénky. Do ochotníckej činnosti sa zapojil v rodisku a aj počas stredoškolských štúdií v Spišskej Novej Vsi. Vyspelé divadelné výkony najmä v kreáciách Kočkareva (*Ženba*) a Ďurka (*Statky-zmätky*) mu v roku 1952 na základe konkurzu zabezpečili postup do profesionálneho Divadla Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene, kde pôsobil deväť rokov. V tomto divadle stvárnil viacero postáv, napr. Knorre (*Život sa začína znova*, 1952), Volkov (*Kto je na vine*, 1953), Zibo (*Fiescovo sprisahanie*, 1956), František (*Intermezzo*, 1957), Baltazár (*Romeo a Júlia*, 1958), Milko (*Hľadanie v oblakoch*, 1960) a i.

Ako režisér pôsobil v Divadelnom súbore Andreja Sládkoviča v Banskej Bystrici, v Divadelnom súbore Jána Chalupku v Brezne a v Divadelnom súbore Závodného klubu Revolučného odborového hnutia v Podbrezovej. Od roku 1961 až do 90. rokov minulého storočia bol umelecký vedúci Stálej divadelnej ochotníckej scény okresu Banská Bystrica. V roku 1983 pri tejto scéne založil Divadelné štúdio, kde sa venoval najmä výchove mladých kádrov pre ochotnícku činnosť.

Niektoré predstavenia režírované Jurajom Kováčom:

K. Goldoni: *Zdravá nemocná* – DS A. Sládkoviča v Banskej Bystrici, 1965
A. Arbuzov: *Príbeh na brehu rieky* – DS A. Sládkoviča v Banskej Bystrici, 1967
E. Göllner: *Krvavý kvet* – DS A. Sládkoviča v Banskej Bystrici, 1968
J. G. Tajovský: *Statky-zmätky* – DS A. Sládkoviča v Banskej Bystrici, 1974
I. Bukovčan: *Surovô drevo* – DS A. Sládkoviča v Banskej Bystrici, 1980
B. Brecht: *Kaukazský kriedový kruh* – DS J. Chalupku v Brezne, 1982
M. Stíbr: *Súkromná vec* – DS ZK ROH v Podbrezovej, 1978
O. Neil: *Túžby pod brestami* – DS ZK ROH v Podbrezovej, 1964
J. C. Hronský: *Človek – z milióna jeden...* – Divadelné štúdio, 1984
E. Bryll: *Na skle maľované* – Divadelné štúdio, 1990

Postavy stvárnené Jurajom Kováčom vo zvolenskom Divadle J. G. Tajovského:

1952 Knorre – *Život sa začína znova* (Vadim Sobko)
Stražo, člen červenej brigády – *Čarovná sila* (rozprávka, Rudolf Debnárik)
1953 Volkov – *Kto je na vine* (Georgij Davidovič Mdivani)
Lipták – *Svätá Barbora* (Štefan Králik)
Strážnik, tanečný pár (s Magdou Krnáčovou) – *Skrotenie zlej ženy* (William Shakespeare)
1954 Sluha – *Rozbitý džbán* (Heinrich von Kleist)
Pytač – *Gelo Sebechlebský* (Jozef Hollý)
Prvý rekreant – *Rekreácia s komplikáciou* a Martin – *Voľby v nás* (Smiech je dobrá medicína – pásmo humoru a satiry)
1956 Zibo – *Fiescovo sprisahanie* (Friedrich Schiller)
1957 Čašník – *Nepokojná mladosť* (Ján Solovič)
František – *Intermezzo* (Ilja Prachař)
1958 Baltazár, Romeov sluha – *Romeo a Júlia* (William Shakespeare)
Drevorubač, lokaj – *Ružový páčik* (rozprávka, Oto Šafránek)
Ondrej – *Na križných cestách* (Jozef František Kunik) 1959
Anatolij Rubakin (hlavná postava) – *Láska, riaditeľ a byt* (Cézar Samojlovič Solodar)
Vojak – *Hotel Astoria* (Alexander Petrovič Štejn)
Šimon – *Túžba pod brestami* (Eugene O´Neill)
Vojak – *Vlci* (Agnieszka Osiecka)
1960 Jozef Valenta, interbrigadista – *Pohľad do očú* (Oldřich Daněk)
Martin Tlapka – *Odkiaľ fúka vietor* (Ján Kákoš)
Mládenec – *Vyzvedačka* (Afanasij Dmitrijevič Salynskij)
Jano Mračno, kováčsky tovariš – *Hriešna dedina alebo zabudnutý čert* (rozprávka, Jan Drda)
Milko – *Hľadanie v oblakoch* (Ivan Bukovčan)

01 03 02 04 05 06

Obr. 1
Odkiaľ fúka vietor.

Obr. 2
Vyzvedačka.

Obr. 3
Hľadanie v oblakoch .

Obr. 4
Intermezzo.

Obr. 5
Pirát.

Obr. 6
Nepokojná mladosť.

Zdroj: archív Divadla Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene.

ZNÁMA TVÁR ČESKOSLOVENSKEJ KINEMATOGRAFIE

Prvým celovečerným filmom, v ktorom sa objavil Juraj Kováč, bol Jerguš Lapin v réžii brezninskeho rodáka Jozefa Medveďa. Odvtedy hrával takmer v každom Medveďovom filme, ale obsadzovali ho aj režiséri ako Martin Ťapák a Jozef Zachar. Významnou rolou v jeho filmovej kariére bola postava Ďura Trusku vo vojnovej snímke *Stopy na Sitne* (1969) režiséra Vladimíra Bahnu. V roku 1977 sa objavil v československo-gruzínskom hudobnom filme *Rača, láska moja*, ktorý režírovali Jozef Medveď a Temuri Palavandishvili. Azda jeho najznámejšou rolou zostáva postava zbojníka Gašpara v *Pachovi, hybskom zbojníkovi* v réžii Martina Ťapáka.

Filmografia Juraja Kováča zahŕňa niekoľko desiatok filmov a televíznych projektov. Nikdy síce nehral hlavné roly, no bezpochyby patril k umelcom, ktorí svojimi malými, ale výraznými úlohami formovali charakter československej kinematografie v druhej polovici 20. storočia.

Zoznam filmov, v ktorých hral Juraj Kováč:

1990 **Jaškův sen**
1990 **Konečná dolina** /TV film/
Šípková Růženka
1989 **Chodník přes Dunaj**
Posledné hry /TV film/
1988 **Dravý nálet panny** /TV film/
Tvár v rose /TV film/
1987 **Južná pošta**
Stávka s čertom /TV film/
1986 **Biela voči oblohe** /TV film/
Modrá zelená zóna /TV film/
1984 **Dies irae** /TV film/
Falešný princ
Na druhom brehu sloboda
Návrat Jána Petru
1982 **Největší pecivál na světě**
1981 **Katera** /TV film/
Plaváček a děd Vševěd
Vták nociar
1980 **Hodiny**
Živá voda
1979 **Blízke diaľavy**
Hra na telo
Choď a nelúč sa
Magduška /TV film/
Smrť chodí po horách /TV film/
1978 **Krutá ľúbosť**
Nie
Pustý dvor
Zbojnícky tanec /TV film/
Zem nezasľúbená /TV film/
1977 **Rača, ljubov moja**
Vianočné oblátky /TV film/
Zlatá réva
1976 **Desať percent nádeje**
Stratená dolina Stratená dolina
Sváko Ragan /TV film/
1975 **Pacho, hybský zbojník**
1974 **Deň, ktorý neumrie**
Horali /TV film/
1973 **Hriech Kataríny Padychovej**
Očovské pastorále
Tajná lodná cesta /TV film/
1972 **Bačova žena** /TV film/
Zajtra bude neskoro...
1969 **Svadba sobášneho podvodníka** /TV film/
1968 **Maroško** /TV film/
Stopy na Sitne
1960 **Jerguš Lapin**

01 03
02 04

Obr. 1
Herec Juraj Kováč prvý zprava.

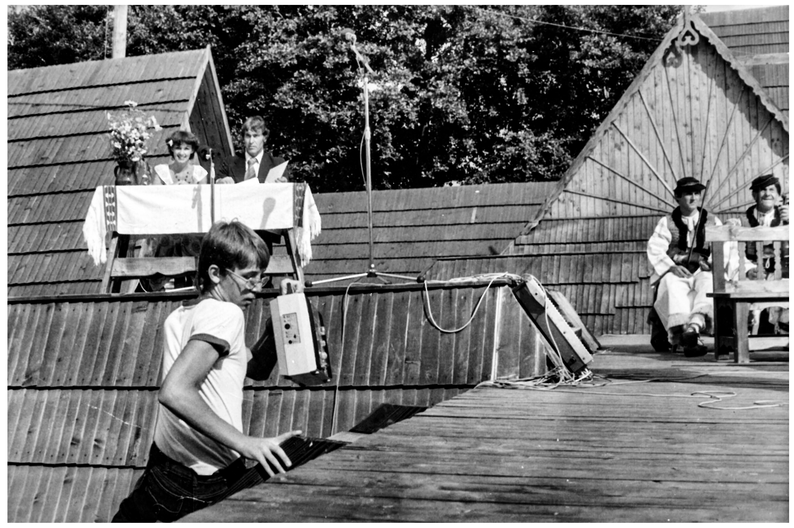
Obr. 2
Záber z filmu *Vianočné oblátky*. Juraj Kováč prvý zľava.

Obr. 3
Počas nahrávania filmu *Smrť chodí po horách*.

Obr. 4
Záber z filmu *Pacho, hybský zbojník*.

Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej.

HYBNÁ SILA FOLKLÓRNEHO HNUTIA NA STREDNOM SLOVENSKU

Do sveta slovenského (ale aj českého) folklorizmu Juraj Kováč prenikol v roku 1954, keď stál pri zrode Vojenského súboru piesní a tancov Jánošík v Olomouci. V rokoch 1954 – 1957 v ňom pôsobil ako umelecký vedúci a choreograf. Dnes je to profesionálny folklórny súbor v Českej republike, ktorý pôsobí v Brne pod názvom Vojenský umelecký súbor Ondráš.

V roku 1966 sa pričinil o založenie Horehronských dní spevu a tanca v Heľpe – festivalu, ktorý dnes patrí medzi najznámejšie folklórne podujatia na Slovensku. Spolupracoval na príprave programov Folklórneho festivalu vo Východnej a Folklórnych slávností pod Poľanou v Detve. Napísal desiatky scenárov a režíroval početné programy na kultúrnych podujatiach, najmä v Banskobystrickom kraji.

Spolupracoval s folklórnymi kolektívmi Mostár z Brezna, Partizán a Urpín z Banskej Bystrice, Telgárt z Telgártu, Šumiačan zo Šumiaca, Heľpan z Heľpy, Brezinky z Polomky, Závačan zo Závadky nad Hronom, Kýčera z Čierneho Balogu, Bukovinka z Braväcova a i. Širokej verejnosti je známy najmä ako originálny moderátor folklórnych programov, prehliadok a festivalov.

01 04 05 02 03 06

Obr. 1
S Ľudovou hudbou FS Mostár pod vedením Jozefa Gašperana.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej.

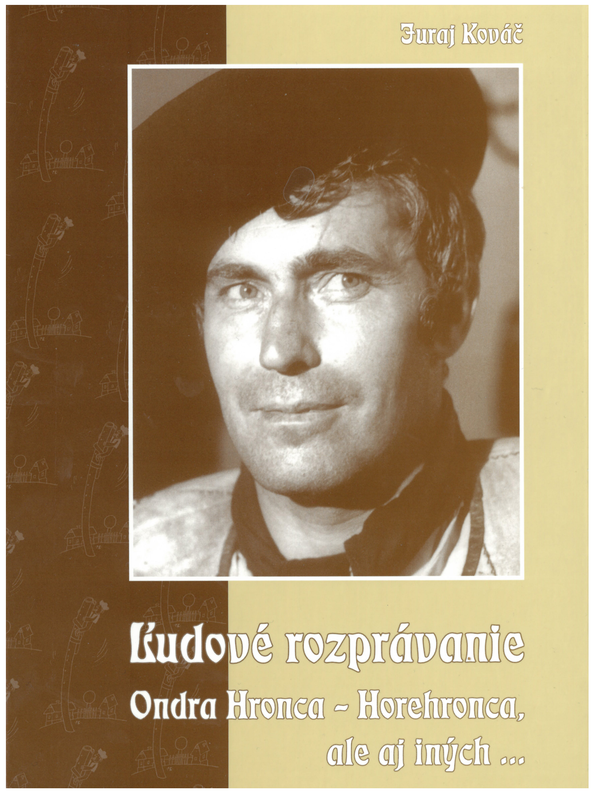
Obr. 2
Juraj Kováč (vo výskoku zľava) ako tanečník VSPT Jánošík z Olomouca. Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej

Obr. 3
Na výročí FSk Šumiačan zo Šumiaca.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej

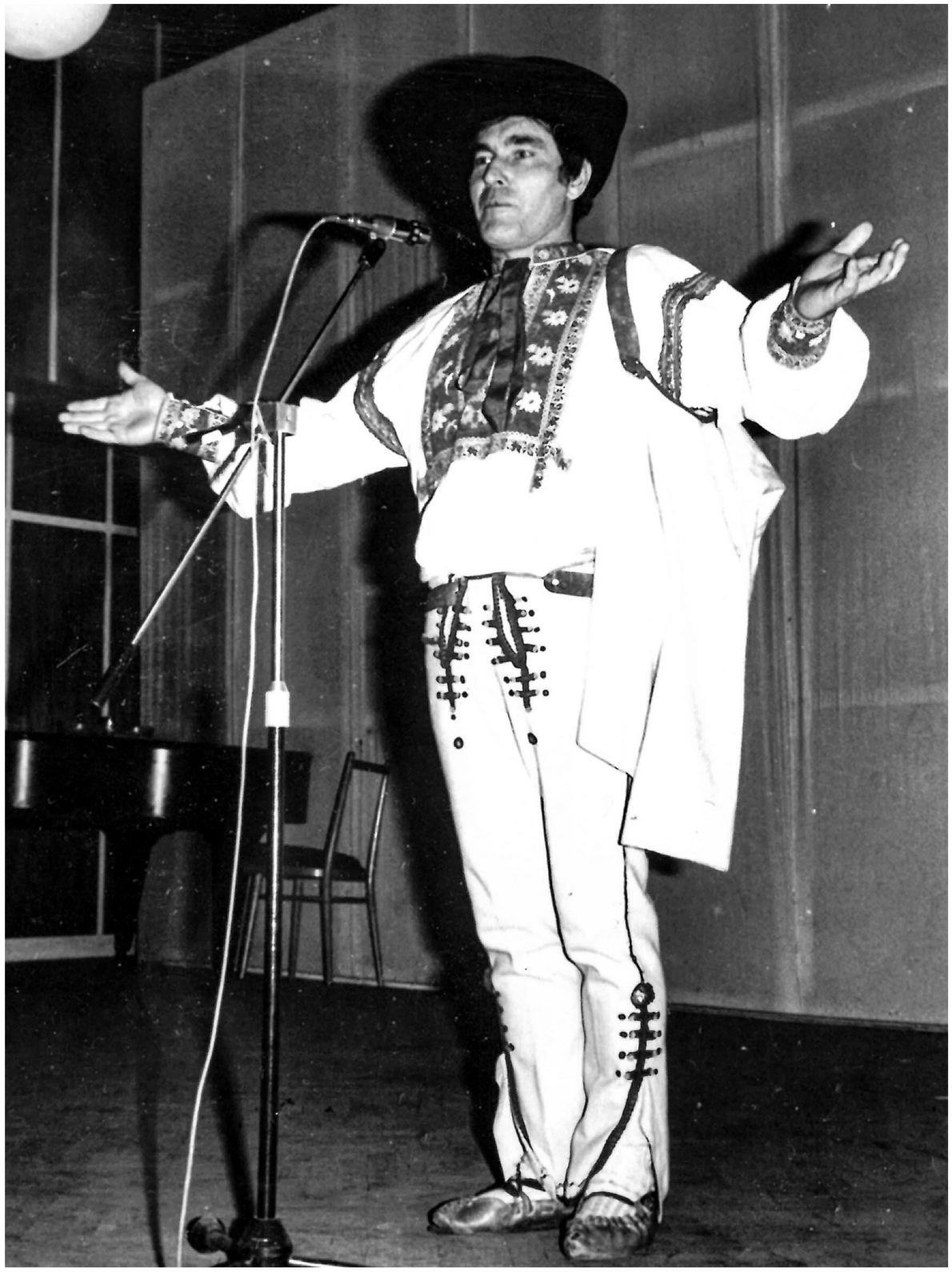
Obr. 4
V úlohe moderátora na FSP v Detve.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej

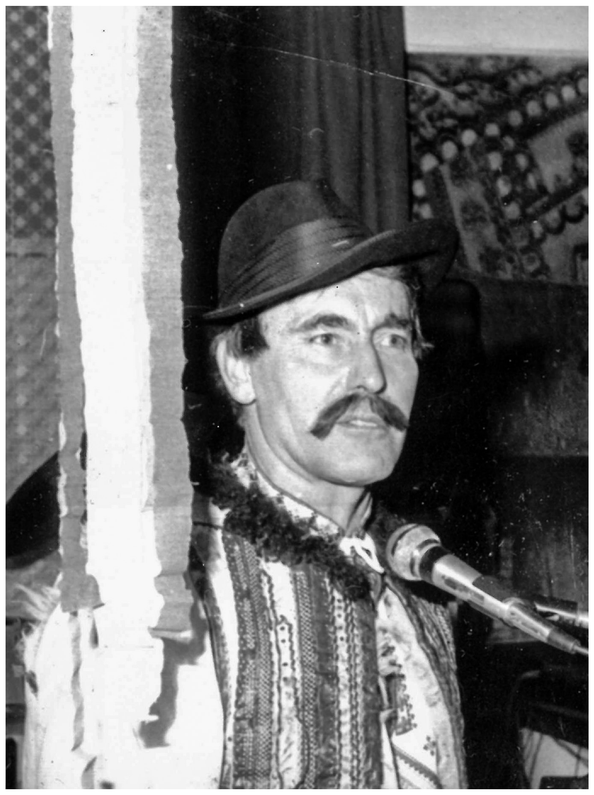
Obr. 5
Počas vystúpenia v Pohronskej Polhore.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej

Obr. 6
S FSk Kýčera na zájazde v Juhoslávii.
Zdroj: fotografiu poskytol Peter Berčík.

ONDREJ HRONEC - HOREHRONEC

Postava ľudového rozprávača Ondreja Hronca-Horehronca sa zrodila počas moderovania rôznych folklórnych a divadelných podujatí. Vystúpenia tohto druhu možno u Juraja Kováča rátať na stovky. Námety čerpal zväčša zo skutočného života ľudí na Horehroní. Pravdivé, prevažne vtipné, ale občas i sarkastické príbehy obyčajného človeka, ako aj vyspelý herecký prejav si spravidla našli cestu k divákovi a vytvorili tak rozpoznateľného ľudového rozprávača nielen na Horehroní, ale i v rôznych iných kútoch Slovenska.

V rokoch 1994 – 2003 v úlohe Ondreja Hronca-Horehronca vystupoval so skupinou Salašníci, ktorú okrem Juraja Kováča tvorili aj Róbert Tatár, Jozef Gajdoš a Veronika Bodnáriková. V roku 1996 vzniklo aj folklórno-kabaretné predstavenie pod názvom *Posedenie pri petrolejke*, ktoré bolo autorským projektom Juraja Kováča. Bola to koláž hudby, spevu a ľudového rozprávania, ktorá cestovala po celom Slovensku. Tento program Juraj Kováč viedol spolu s Jánom Jankovom až do roku 2025 a zapájali doň miestnych muzikantov a ľudových rozprávačov.

V roku 2006 z rozprávaní Ondreja Hronca-Horehronca vznikla kniha, kde okrem textov Juraja Kováča boli publikované aj rozprávania iných rozprávačov. Dopĺňajú ich texty ľudových piesní, žarty, príslovia a horehronské anekdoty. Publikácia vyšla posmrtne.

Obr. 1
Titulná strana publikácie Juraja Kováča.

Obr. 2
V úlohe ľudového rozprávača.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej.

Obr. 3
So skupinou Salašníci.
Zdroj: fotografiu poskytla Veronika Bodnáriková.

Obr. 4
Typický kostým Ondreja Hronca-Horehronca.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej.

Obr. 5
Rozpráva Ondrej Hronec-Horehronec.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej.

PRÍNOS K HOREHRONSKÝM DŇOM SPEVU A TANCA V HEĽPE

Keď sa v roku 1966 rozhodlo o zakladaní festivalu na Horehroní, významnú úlohu pri jeho príprave a realizácii zohral Juraj Kováč, ktorý bol v tom čase pracovník Okresného osvetového domu v Banskej Bystrici. Bol prvým predsedom programovej rady tohto podujatia, ale staral sa aj o mnohé organizačné záležitosti, ako napr. výber lokality konania festivalu, zostavenie jeho prvej koncepcie, výber umiestnenia amfiteátra v Heľpe a pod.

Viac ako jedno desaťročie viedol programovú radu Horehronských dní spevu a tanca, bol pilierom festivalovej dramaturgie a potom ešte dlhé roky pôsobil ako režisér, scenárista a moderátor programov.

Režíroval napr. programy *Medzi dvoma vŕšky*, *Pod Kráľovou hoľou*, *Tota Heľpa*, *Tancovala by som*, *Hrdinovia v ľude* a i. Tiež sa v rámci festivalu podieľal na príprave divadelných predstavení.

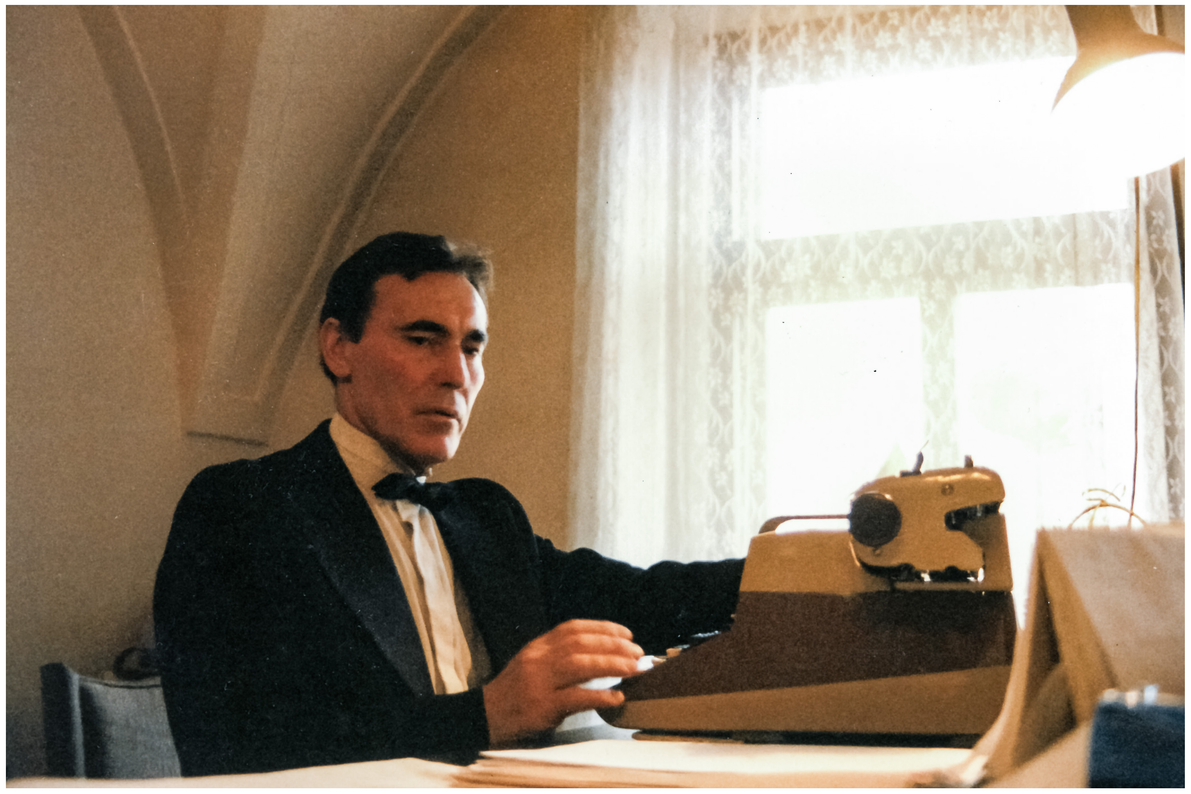

Obr. 1
Juraj Kováč ako člen Programovej rady HDST.
Zdroj: archív Stredoslovenského osvetového strediska.

Obr. 2
Juraj Kováč na HDS v 80. rokoch minulého storočia.
Foto: Peter Berčík.

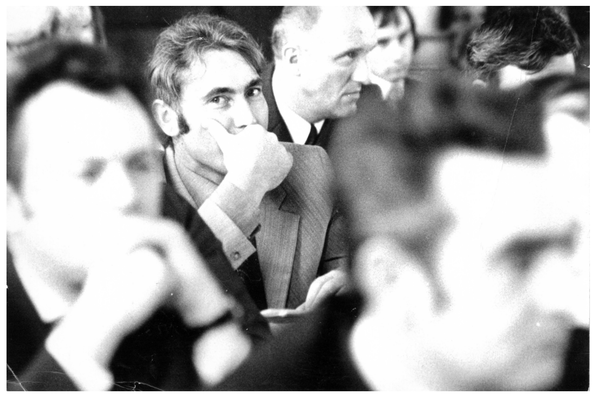
Obr. 3
Obľúbený moderátor festivalu.
Foto: Peter Berčík.

Obr. 4
Záverečný obraz programu na HDST v 80. rokoch minulého storočia.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej.

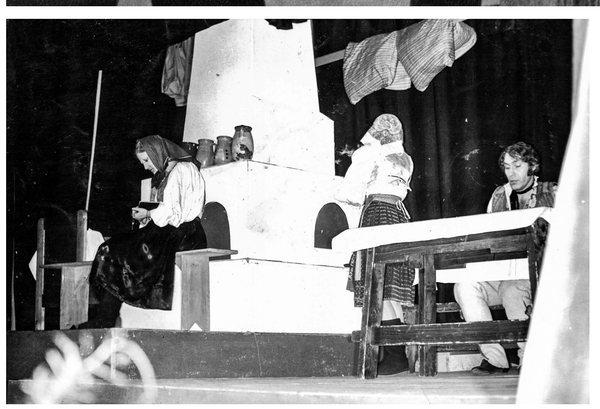

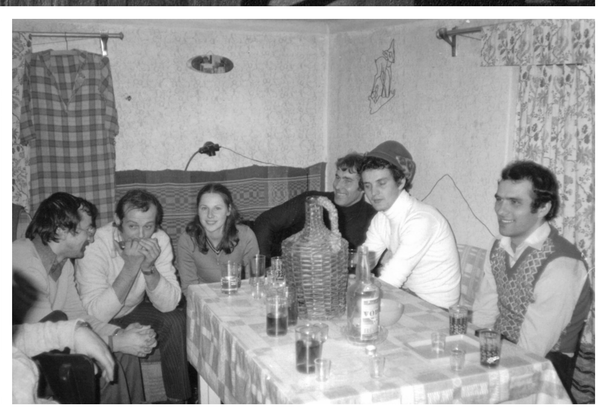

INÍ O ĎUROVI KOVÁČOVI

V živote Juraja Kováča bolo mnoho ľudskosti, veľa človečiny. Mal veľmi rád svoju rodnú Závadku, svoje Horehronie i svoju Banskú Bystricu a pritom si vysoko vážil všetko, čo patrilo k Slovensku. Vážil si materinský jazyk, ktorý vedel majstrovsky používať, svojich blízkych, tradície a najmä tie chlapské horehronské pesničky. Vraví sa, že každý človek je nahraditeľný. Možno, ale život, ako ho poznáme, potvrdzuje často aj niečo iné. Sú totiž ľudia, ktorí vchádzajú do našich životov, usadia sa v nich a zanechávajú v nás výrazné stopy. Keď príde čas a opustia nás, ich strata je mimoriadne veľká a veľmi nám chýbajú.

Igor Kovačovič

Raz mu Milan Chvastek (ďalší reprezentačný folklorista) povedal: „Vieš, Ďuro, prečo sa mi páčiš? Lebo všade spomínaš len to Horehronie...“ A Ďuro sa na neho zahľadel a dikciou jemu vlastnou odpovedal: „No a kto tých Horehroncov má vykričať do sveta?!“ A nielenže ich často vykričal, on ich stihol ešte pred smrťou aj opísať, zaznamenať, prerozprávať ich príhody a tak ďalším odovzdať vtipnosť, úsmevnosť a životaschopnosť Horehroncov. V jednoduchej knihe s bohatým obsahom...

Život prináša neuveriteľné zvraty. V čakaní na radostný okamih knižného krstu prišla smutná správa: v ostatnú augustovú nedeľu roku 2005 Juraj Kováč v banskobystrickej nemocnici dokonal. Ostalo ticho, prázdno, spomienky... Prešlo pár mesiacov a kniha sa ešte nástojčivejšie začala pýtať na svet. Deň „D“ prišiel koncom tohtorocného januára. V banskobystrickom Dome Matice slovenskej mi Igor Kovačovič odovzdal vzácny dar... Pocity som mal aspoň také, ako keď po niekoľkoročnej púti dosiahnete vytúženú kótu. Rozšírila sa mi hruď, srdce zrýchlilo tep: v rukách som držal našu knižku! Prvé, čo mi prebehlo mysľou, bolo rollandovské: Dobrí ľudia ešte žijú! Hladkal som artefakt v tvrdej väzbe s obsahom, ktorý som si pamätal z niekoľkých čítaní, s mojimi kresbičkami medzi textom a jednou ako potlačou na obálke... Ďuro by sa veľmi potešil, určite by bol rozšafný, až by sa vzduchu lapal. Ďakoval by všetkým, ktorí sa na tejto radosti podieľali. Som rád, že k nim patrím aj ja!

Pavol M. Kubiš

S Jurajom Kováčom som sa stretol ako chlapec, ktorý práve začal objavovať prvé kroky v DFS Heľpančok. Juraj chodil medzi nás ako osvetový pracovník a bol takým naším poradcom. Práve v tom období sa začala písať aj história dnes už šesťdesiatročnej slávnosti folklóru v Heľpe. Zrod Horehronských dní spevu a tanca je úzko spätý s Ďurovým menom. Bol režisérom programov, dramaturgom, moderátorom a hlavne takým mentorom, poradcom všetkých folklórnych horehronských skupín. Bol srdcom a dušou tohto festivalu. Spočiatku sme v Heľpe na amfiteátri hrávali aj divadlá. To mal tiež na starosti Juraj. Vo väčšine prípadov jeho festivalové režijné spracovanie spájalo viaceré folklórne skupiny so súborom a vznikal nádherný obraz s hlbokou myšlienkou na odkaz z minulosti, ktorý posúval súčasnosť.

Ján Jankov

Obr. 1
Juraj Kováč počas jeho oslavy 60. narodenín.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej

Obr. 2
Juraj Kováč v predstavení Láska, riaditeľ a byt.
Zdroj archív DJGT vo Zvolene.

Obr. 3
Spomienka na nahrávanie filmu Očovské pastorále.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej

Obr. 4
Zo zájazdu v Záhrebe.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej

Obr. 5
Záber z predstavenia H dedina v DJGT.
Zdroj archív DJGT vo Zvolene.

Obr. 6
V predstavení s DS A. Sládkoviča z Banskej Bystrice.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej

Obr. 7
S priateľmi.
Zdroj: súkromný archív rodiny Kováčovej

Poznali ste Ďura Kováča?

Zaspomínajte si na neho,
prípadne priložte fotografiu.

